

Сяйво давно згаслої зірки. «Двоє у всесвіті» Джузеппе Торнаторе

Лариса Наумова

«Двоє у всесвіті»

(італ. *La corrispondenza*)

Режисер та автор сценарію

Джузеппе Торнаторе

Оператор Фабіо Цамаріон

Композитор Енніо Морріконе

Продюсери Ізабелла Кокуцца,

Артуро Палья

У головних ролях: Джеремі Айронс,

Ольга Куриленко

Італія, Великобританія, 2016.

Кадр із фільму «Двоє у всесвіті».

Режисер Джузеппе Торнаторе.

Італія, Великобританія, 2016.

Авторське...

Оригінальна назва фільму зовсім не «Двоє у всесвіті», як заявлено в українському прокаті. Автор визначає свій фільм як «Кореспонденція» не випадково. Ця назва тонше і глибше відображає суть подій, які в належнім, дещо незвичнім, ритмі неквапно розвиватимуться впродовж двох годин перед глядачем. Спількування головних героїв, крім першого епізоду, відбувається саме через кореспонденцію у найширшому розумінні цього поняття.

Здавалося б, у час розвинених мас-медіа, безмежних комунікаційних можливостей, складно придумати щось нове і незвичне, особливо новий спосіб комунікації, та автор з успіхом винаходить нові, можна сказати, надзвичайно чуттєві емоційно-особистісні, живі й тремтливі моделі спілкування. Д. Торнаторе як сценарист (а слід відзначити, що він завжди пише сценарії своїх фільмів сам), а надалі й як режисер, вводить у поняття кореспонденції усі ймовірні способи контакту, які тільки можна собі помислити, і навіть ті, які годі уявити засобом письмової комунікації. Таким чином, кореспонденція для нього – поняття надзвичайно містке. Це не просто лист, посилка чи пакет, надалі sms-повідомлення, електронна пошта, відеозвернення, а також люди і їхні слова, великі міста і маленькі містечка, природні ландшафти, острови, водні поверхні, відображення на них, окремі предмети, тварини і... спогади.

Фільм існує у ретельно вибудованому особливому вимірі

надмірної чуттєвості, такої незвичної на сьогоднішні... і такої неочікуваної від чоловіка-режисера. Хоча для нього, ймовірно, цей шлях не випадковий, і почався він давно. Останні його фільми «Найкраща пропозиція» 2013 року та «Двоє у всесвіті» – на нинішній день лише окремі точки в поступальному процесі.

Звичайно, «Двоє у всесвіті» аж ніяк не можуть зрівнятися з «Найкращою пропозицією», що відзначають більшість критиків, ані за масштабом, ані за зображальним та режисерським вирішенням. Та камерність і підсилена чуттєвість «Двох у всесвіті», незважаючи на безліч негативних рецензій, все ж роблять цей фільм особливим і вартим уваги...

Джузеппе Торнаторе – далеко не новачок у режисурі, майстер доволі відомий і відзначений численними нагородами як у себе на батьківщині, так і поза нею. На його рахунок «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою, Великий приз Каннського фестивалю, Премії *BAFTA* за найкращий оригінальний сценарій та за найкращий неангломовний фільм, «Золотий глобус» – і все це тільки за одну стрічку «Новий кінотеатр «Парадізо»» в 1989–1991 роках, численні Премії «Давид ді Донателло» в номінаціях за найкращу режисуру та за найкращий фільм у 1996 році за «Фабрику зірок», 1999-му – за «Легенду про піаніста», 2007-му – за «Незнайомку» та 2013-му – за «Найкращу пропозицію».

Цього разу італієць звертає свою увагу на камерну історію,

Ольга Куриленко – Емі Райан у фільмі «Двоє у всесвіті».

учасники якої живуть подвійним життям, глибоко переживаючи події, приховані від сторонніх. Це «інше» життя виявляється значно важливішим і необхіднішим для них, ніж основне. Щось схоже на спрагу дихання при тотальній задусі.

Приховане життя

Головні герої оповіді, неквапні події якої послідовно розкручує режисер, – двоє коханців. Він – немолодий, всесвітньовідомий професор університету Ед Ферум (Джеремі Айронс), вона – його студентка Емі Райан (Ольга Куриленко). Сама історія виглядає дещо наївною і через це навіть фантастичною. Професор, як і за життя, так і після своєї смерті, намагається вгадати бажання, очікування та мрії своєї коханої, допомогти та попередити, розв'язати проблеми, що на неї очікують. Він усе передбачає з такою надмірною скрупульозністю, що виникає відчуття нереальності ситуації. Немов казковий принц, він приходить на допомогу, говорить до дівчини в моменти самотності, підтримує у хвилини відчаю. Тоді, коли необхідний, він завжди поруч. Ба більше, непередбачуваний і пильний, він не тільки поспішає допомогти, а й вважає своїм обов'язком оточити свою обраницю опікою, теплом і любов'ю щомиті.

Емі називає Еда своїм чарівником і з задоволенням насолоджується його зримою і незримою присутністю, купається в його любові, з нетерпінням очікуючи нових її проявів як казкових подарунків, приємних загадок і несподіваних сюрпризів. Та з усвідомленням його смерті ці зворушливі кроки Еда набувають іншого звучання і значення для дівчини.

Цей неймовірний зв'язок професор залишає Емі самій на відкуп. Вона і тільки вона може вирішити, коли завершиться ця казкова історія. Вона і тільки вона може обірвати цю нитку назавжди.

І все ж у цій дивовижній ситуації часом виглядає сумнівним, щоб така сучасна молода дівчина, як Емі, легковажна (чи навіть серйозна) студентка, нехай навіть магістрантка, виявляла в теперішній прагматичний час таку неймовірну вірність чоловікові значно старшому за неї... Та справа навіть не в тому... Чоловікові, якого більше немає, і реальне повернення якого аж ніяк неможливе...

Фактично Емі більше виказує вірність навіть не йому самому, а радше своїм почуттям – через окремі предмети,

Ольга Куриленко у фільмі «Двоє у всесвіті».

місця, артефакти... Йї отже, плін історії – певним чином це подорож по закапелках її почуттів крізь пам'ять і здогадку в реальність, яка раптом стає відкриттям і в окремі моменти дисонує з жорстким тепер.

Виникає відчуття, що маємо справу з жанром фантастики, настільки неймовірним шляхом починає розгортатися сюжет.

Доволі екзотичним виглядає й предмет, що його викладає професор і який із несподіваним захопленням вивчає його студентка, – астрофізика... У фільмі ніби сходяться два виміри: мікроскосм людини з макроскосмом Всесвіту. Однак цей хід виглядає надміру логічним, штучним і так само наївним, як і вся змальована ситуація.

У цій історії герої намагаються розвивати свої стосунки у площині надпобутової, де немає місця буденній реальності з її конкретними повсякденними запитами. Вони прагнуть розтанути в почуттях, вийти на рівень існування Всесвіту, який з таким захопленням обоє вивчають. Це вдається почасти. Повністю оминати реальність аж ніяк не вдається, адже існують лекції й іспити, хвороби й заповіти, смерть, зрештою...

Фактично ця історія про настільки наївну, настільки ж і зухвалу спробу любов'ю подолати саму природу, залишаючись поруч з коханою навіть після смерті. Фантастичність ситуації пов'язана хіба з тим, наскільки чітко і детально герой передбачає кроки своєї коханої. Та все ж виникає сумнів: а раптом і справді одна людина може знати іншу настільки глибоко і досконало, що наперед може прорахувати кожен її крок, вчинок, подію у її житті, ситуації і бажання... І, можливо, річ у тім, що це ми, люди нинішнього дня, бездушного і байдужого часу не можемо повірити, що закохані можуть бути настільки близькими, щоб відчувати і знати одне одного досконало. Можливо, це ті, хто пише рецензії і відгуки, не відчують світ настільки тонко, відкрито і довершено, як герої фільму та його автор?..

Життя як воно є

Оповідь, проте, має також і цілком реалістичну, навіть жорстку, зав'язку на повсякденній реальності. Професор, незважаючи на свою «казковість» і «принцевість», живе звичайним життям: має дружину і дітей, яких любить і не збирається залишати, працює в університеті, як і інші ви-

кладачі, читає лекції і приймає іспити, бере участь у наукових конференціях... Та, все це стає відомо постфактум...

Студентка під час навчання підпрацьовує. Щоправда, робота в неї все ж не зовсім звичайна. Вона каскадерка, з'являється на знімальному майданчику в момент виконання найнебезпечніших і найризикованіших трюків, щоразу наражаючись на реальну небезпеку.

Ед називає її своєю камікадзе. І справді, вона всією душею віддається почуттям, забуваючи про все...

В іншому ж у Емі в житті нічого особливого: винаймає квартиру, має звичайні побутові клопоти... Все, як у пересічної людини... Вона взагалі більше звичайна, ніж він. Це Ед входить у її реальність казковим лицарем, який усе знає, все вміє і все може...

Автор навмисно позбавляє стосунки героїв будь-яких ознак побутовості. Питання достатку, престижу чи слави не цікавлять їх. Вони вільні від умовностей часу. Тільки кохання – головна умовність їхнього існування. Такі собі герої-коханці зі сторінок романтичної новели епохи Відродження! І ця рафінованість також додає історії відчуття умовності і зовнішньої відірваності від життєвих реалій.

Численні подарунки чарівника своїй обраниці: квіти, ноутбук, речі, прикраси, що є символами спільного зацікавлення, та каблучка – спадок Едового батька, зрештою, Борго Вентозо – усе це лише спроби Еда залишити по собі часточку себе, бути поруч із коханою хоч у такий спосіб...

Адже навіть давно згаслі зірки ще довго продовжують дарувати своє сяйво. І навіть надіючим притаманне обертання навколо власної осі...

Вісники загостреного почуття

Герої настільки сповнені своїми почуттями, настільки вжиті одне в одного, що не можуть існувати поодиночі. Особливо залежна Емі. Почувши про смерть коханого, вона не просто втрачає свідомість – падає серед вулиці, втрачає здатність рухатися, говорити, відповідати на дзвінки навіть найближчої людини, власної матері.

У полі надмірної чуттєвості, в якій існує історія, кожна деталь набуває особливо глибокого філософського значення. Резонуючи зі Всесвітом у своєму чистому відкритому коханні, Емі ніби отримує особливу здатність спілкування з тваринами і рослинами. Погляд випадково зустрінутої у парку собаки промовляє до неї співчуттям, прибитий вітром до віконного скла пожовклий листок свідчить про втрату, птаха, що супроводжує потяг, подає надію... Схоже, поступово Емі переходить на інший рівень спілкування з людьми і взагалі зі світом. Тут уже, зрештою, не має значення мова... Почуття стають її голосом, мовою, способом існування... Максимальна емоційна загостреність стає її ознакою... синонімом, здатністю виживання в цьому світі без нього...

Схоже, автор навмисне обирає для Емі професію каскадерки. Сильна і мужня на знімальному майданчику, та навіть і поза ним у інших життєвих обставинах, вона втрачає всю свою міць перед коханням...

Кохання, відстань і час

Роман Еда і Емі розгортається на відстані. Вони мешкають у різних містах, у різних країнах. Спілкуються здебільшого електронною поштою, sms-повідомленнями або скайпом. Зустрічаються за нагоди. Та зрідка трапляються спільні подорожі на Борго Вентозо, лекції чи конференції в університеті... Кожен переважно живе своїм особистим, окремим самостійним життям... І час у кожного свій у власній плинності. Ед – уже немолодий чоловік зі своїм усталеним сімейним ритмом життя та професорською посадою в університеті. Прожиті роки і життєвий досвід роблять його передбачливим і розважливим в усіх вчинках. Емі – юна дівчина, що успішно робить кар'єру каскадерки в кіно. Імпульсивна, у деяких вчинках наївна і нерозважлива, надзвичайно чуттєва й емоційна. Єднає їх Всесвіт, що ним вони обоє захоплені до безтями, і кохання, у вир якого обоє втрапляють...

І раптом зі смертю Еда час для Емі, як і для всіх глядачів, ніби спершу зупиняється, а надалі починає поволи просуватися у зворотному напрямі, коли дівчина намагається з'ясувати обставини останнього періоду життя коханого, відкриваючи для себе нові й нові подробиці, дізнаючись більше і більше про його велике кохання до неї.

Звісно, Емі нічого не може вдіяти проти всесильної влади смерті, та залишається її віра в незгасне сяйво й тепло коханого, яке не може вмерти разом з ним, подібно до погаслих зірок, які продовжують дарувати світло. Саме це усвідомлення сили і сяйва Едового кохання стає стимулом для Емі жити далі...

Розгортання – тривання – сюжет

...Та спершу Емі намагається відшукати зниклого професора. Географія оповіді розширюється...

Особливої своєрідності сюжет набуває у тих частинах, де його розвиток приводить героїню до маленького містечка, в якому, ймовірно, і розвивалася їхня історія кохання. Тутешні мешканці, відкритий простір місцевих ландшафтів, озеро Орта, острів Борго Вентозо стають і свідками, і повноцінними учасниками оповіді... Героїня виходить на максимально чуттєве спілкування з коханим, роз'яструючи свою пам'ять, емоції чи то фантазії...

Як для особистої, оповідь виглядає дещо демонстративною, а як для популярної стрічки – надто стриманою і замкненою на своїй власній системі координат, ніби у своєму, цілком самостійно існуючому Всесвіті...

Ретельно продумані кадри, вивірені плани, опрацьовані до деталей інтер'єри і деталі оповіді, зрештою, музика композитора Енніо Морріконе, що давно і плідно співпрацює з режисером, гра Джеремі Айронса та Ольги Куриленко – усе це створює атмосферу вишуканої стриманості, підносить фільм на рівень довершеного художнього твору...

Головне ж, що ця історія гідна того, аби в неї, безпосередньо, як колись у дитячі казки, від душі повірили...